

YTTRANDE
2017-02-23

FINANSDEPARTEMENTET
103 33 Stockholm

Betänkandet SOU 2016:78 Ordning och reda i välfärden, betänkande av Valfärdsutredningen

Sammanfattning

Nätverket för en likvärdig skola yttrar sig endast över utredningens förslag vad gäller skolor. Vi instämmer i utredningens förslag om att kraftigt begränsa möjligheterna att driva skolverksamhet i vinstsyfte. Vi menar att förslagen, såväl när det gäller vinstbegränsningar som tillståndsgivning, kan utgöra viktiga steg i rätt riktning, mot att återigen få en skola utan vinstintressen.

Avsnitt 7.2 Skolväsendet

Då Nätverket för en likvärdig skola uteslutande ägnar sig åt skolfrågor, med särskilt fokus på skolans likvärdighet, begränsar vi vårt yttrande till de delar av utredningen som berör skolan.

Inledningsvis vill vi uttrycka vår tillfredsställelse över att utredningen tagit den tilltagande bristen på likvärdighet i skolan på allvar och uppmärksammat sambanden mellan marknadsutsättning, vinstdrivna skolföretag och ökad brist på likvärdighet.

Vinstdriven skolverksamhet har, enligt vår mening, medfört en rad negativa konsekvenser för skolans kvalitet, likvärdighet och demokratifrämjande roll. När de vinstdrivna aktiebolagen släpptes in i skolan i början av 1990-talet motiverades det huvudsakligen med att kvaliteten skulle höjas, kostnaderna skulle sänkas och att pedagogisk utveckling skulle stimuleras. Marknadsutsättningen skulle som ett trollspö i ett slag lösa alla skolans problem. Men efter 25 år med skolaktiebolag har dessa utfästelser inte infriats.

Utbildningen vid skolaktiebolagens skolor utmärks av en rad faktorer som visar på låg kvalitet. Bolagen har, jämfört med både de kommunala och de idéburna skolorna, låg lärartäthet, låg andel behöriga lärare, få speciallärare, liten elevvårdsresurs, få eller inga specialsalar och minimala eller inga skolbibliotek.

Med aktiebolagen har även följt en rad andra negativa systemeffekter som medverkar till att sänka kvaliteten i det svenska skolsystemet. Vi har fått betygsinflation, pedagogisk likriktning, konkurser, fler skolbyten och oseriösa skolhuvudmän.

Dessutom skapar skolbolagen segregation och äventyrar därmed skolan som samhällsbärande och samhällsbyggande institution. Segregationen bidrar även till att sänka kvaliteten i hela skolsystemet. Aktiebolagen är tvungna att eftersträva ett vad gäller studieförutsättningar positivt segregerat elevurval om de ska kunna göra vinst. Endast med en hög andel elever med välutbildade och skolintresserade föräldrar kan aktiebolagen ha låg lärartäthet och ändå få verksamheten att fungera. Hela affärsidén bygger på segregation. Ju fler aktiebolagsskolor som startas desto mer ökar segregationen.

Med de vinstdrivna skolaktiebolagen har även följt en kraftig utbyggnad av statens kontrollapparat. När allt större del av lärarnas arbetstid måste läggas på prov, dokumentation och administration minskas tiden för elevernas lärande.

Alla de faktorer som samverkar med aktiebolagen i dagens marknadsstyrda skola leder till sänkt kvalitet. Systemet är konstruerat för att gynna konkurrensen om eleverna. Det skapar vinnar- och förlorarskolor och det sänker kvaliteten i hela skolväsendet. Elevernas kunskaper har utvecklats negativt sedan skolan marknadsutsattes. Mest har de svagpresterande elevernas kunskaper sjunkit men även de högpresterande backar i PISA och andra internationella undersökningar, dvs alla förlorar.

En av de allvarligaste konsekvenserna av aktiebolag i skolan är att demokratin påverkas negativt. Öppenhet och insyn i de offentliga verksamheterna är en förutsättning för demokratin. Den öppenheten och insynen gäller inte för skolaktiebolagen.

I ett demokratiskt skolsystem är det också en självklarhet att skolledare och lärare är oberoende tjänstemän som ger korrekt information. Men i en marknadsstyrd skola tvingas skolledare och lärare till att bli marknadsförare. Skolföretagens intressen hamnar före demokratins och medborgarnas behov av korrekt information.

Sverige har gått unikt långt med att låta marknadskrafterna styra skolan. Inget annat OECD-land har tillåtit vinstdrivna aktiebolag i grund- och gymnasieskola.

Utredningen föreslår att de privata företagen i välfärdssektorn ska få ta ut max sju procent på insatt kapital, plus statslåneränta. Förslagets huvudtanke är att det enbart är de egna pengarna som företagsägarna har investerat i verksamheten som ska kunna generera vinst. Alla de pengar som kommer från skattebetalarna, de som är avsedda för till exempel elevernas undervisning, de ska stanna kvar i skolan.

Det är just möjligheten att göra vinst på skattepengar med mycket blygsam egen insats som medfört den snabba privata tillväxten i välfärdssektorn. Med ett minimalt eget kapital har stora koncerner på kort tid kunnat växa fram som sedan köpts upp av riskkapitalbolag som inte tar något samhällsansvar. I andra branscher utanför välfärdssektorn är detta en omöjlighet. Om utredningens förslag kan genomföras innebär det en mycket stor förändring till det bättre jämfört med vad som gäller i dag. Om de pengar som i dag går till vinster kan stanna kvar i verksamheterna kommer det att innebära ett kvalitetslyft. Ingen kan hävda att dessa pengar inte behövs i skolan.

Vi stödjer utredningens förslag. Enligt vår uppfattning bör vinstdriven skolverksamhet helt förbjudas och avvecklas men gör den bedömningen att utredningens förslag kan

komma att väsentligt minska riskkapitalisters och andra investerares intresse av att finnas kvar inom skolektorn. Om utredningens förslag genomförs blir det inte lika lönsamt att driva skolor med affärsidé att tjäna pengar på skolegregation. Det skulle innebära ett stort steg framåt för skolan och samhället och den vinstdrivna verksamhetens skadeverkningarna begränsas.

Nätverket för en likvärdig skola

